

Enhörningen

*Enhörningens webbnovell 12
publicerad på www.enhorningen.net 28.5.2013*

Köpmannen och alkemistens port –Ted Chiang–

Översättning: Johan Anglemark

Omäktige kalif och de rättrognas härskare, det är en stor ära för mig att befinna mig i glansen av din närvaro. En man kan inte hoppas på någon större välsignelse i livet. Min berättelse är i sanning märklig, och om den i sin helhet tatueras in i ögonvrån skulle inte sättet den förvisades på vara förunderligare än de händelser den förtäljer om, ty den är en varning för dem som låter sig varnas och en läxa för de lärankliga.

Mitt namn är Fuwaad ibn Abbas och jag är född här i Bagdad, fredens stad. Min far var spannmålshandlare men större delen av mitt liv har jag arbetat som leverantör av fina tyger – jag har handlat i siden från Damaskus och linne från Egypten och sjalar från Marocko, broderade med guldtråd. Jag var välbärgad men jag anfäktades av en oro som varken stillades av att jag omgav mig med lyx eller av att jag skänkte allmosor. Nu står jag här framför dig utan en enda dirham i min börs, men jag har funnit frid.

Allah är alltings begynnelse, men om Ers Majestät tillåter vill jag börja min berättelse med hur jag vandrade genom smedernas kvarter. Jag behövde en gåva åt en man som jag skulle göra affärer med och det hade sagts mig att han skulle uppskatta en silverbricka. Efter att ha letat i en halv-

timme lade jag märke till att en av de största butikerna på marknaden hade övertagits av en ny köpman. Det var ett eftertraktat läge som måste ha varit dyrt att förvärva, så jag gick in för att mönstra dess varor.

Aldrig hade jag skådat ett så fabulöst utbud. Strax innanför dörren fanns ett astrolabium som var försett med sju plattor med silverinläggningar, ett vattenur som slog varje timme och en mässingsnäktergal som sjöng när det blåste. Längre in fanns än finurligare mekanismer och jag stod och begäpade dem på samma sätt som ett barn glori på en jonglör när en åldring steg in genom en dörröppning längst in i butiken.

”Välkommen till min enkla inrättning, herre”, sade han. ”Mitt namn är Basjaarat. Hur kan jag hjälpa till?”

”Det är märkliga ting du säljer. Jag gör affärer med köpmän från världens alla hörn och ändå har jag aldrig skådat deras like. Djärvs jag fråga var du har kommit över dina varor?”

”Jag tackar dig för dina vänliga ord”, sade han. ”Allt du här skådar är tillverkat i min verkstad, av mig själv eller av mina medhjälpare under min ledning.”

Jag imponerades av att denne man behärskade så många konster. Jag frågade ut honom om de olika

verktygen i butiken och fick höra honom tala kunnigt om astrologi, matematik, geomanti och medicin. Vi samtalade i över en timmes tid och min fascination och respekt slog ut likt en blomma som värms av gryningens första strålar, tills han nämnde sina experiment med alkemi.

”Alkemi?” sade jag. Detta förvånade mig, ty han verkade inte vara den sorten som ägnade sig åt bondfångeri. ”Menar du att du kan förvandla oädla metaller till guld?”

”Det kan jag, herre, men det är faktiskt inte vad de flesta önskar sig av alkemin.”

”Vad är det då de flesta önskar sig av alkemin?”

”De önskar sig guld som är billigare än att bryta malm ur jorden. Alkemin lär oss ett sätt att göra guld på, men processen är så mödosam att det i jämförelse är lika enkelt att gräva sig ned under ett berg som att plocka persikor från ett träd.”

Jag log. ”Ett klipskt svar. Ingen kan ifrågasätta att du är en lärd man, men jag vet bättre än att tro på alkemi.”

Basjaarat betraktade mig och tänkte efter. ”Jag har nyligen byggt något som skulle kunna få dig att ändra åsikt. Du skulle bli den förste jag visar det för. Skulle du vilja se det?”

”Det skulle bereda mig stort nöje.”

”Följ efter mig.” Han ledde mig genom dörröppningen längst in i butiken. Nästa rum var en verkstad. Längs väggarna stod apparater upp-
radade, vars funktion jag inte kunde gissa mig till – metallstänger omvirade med koppartråd lång nog att nå horisonten, speglar monterade på en cirkelformad granitplatta som flöt på kvicksilver – men Basjaarat passerade dem utan att bevärda dem ett ögonkast.

I stället förde han mig till en bas-
tant piedestal, hög som en kista, på vilken en kraftig metallring hade fästs upprättstående. Ringen var bred som två utbredda händer och så tjock att även en stark karl skulle finna det besvärligt att bära den. Metallen var svart som natten men polerad så blank att hade den haft en annan färg så hade man kunnat spegla sig i den. Basjaarat bad mig att stå så att jag betraktade ringen från sidan medan han stod rakt framför den.

”Titta nu”, sade han.

Basjaarat förde snabbt in armen genom ringen från höger, men den dök inte upp på den vänstra sidan. I stället var det som om hans arm hade kapats vid armbågen. Han förde armstumpen upp och ned några gånger och drog sedan ut armen igen, intakt.

Jag hade inte förväntat mig att få se en så lärd man utföra enkla trolleri-
trick, men det var skickligt utfört och jag applåderade artigt.

”Vänta nu ett ögonblick”, sade han och tog ett steg tillbaka.

Jag väntade, och har man sett! En arm sträcktes fram från ringens vänstra sida, utan någon kropp som höll den uppe. Ärmen var densamma som Basjaarats klädnad. Armen vinkade upp och ned några gånger, innan den försvann tillbaka in i ringen.

Det första uppträdandet tyckte jag var skickligt utfört, men det andra var vida överlägset eftersom piedestalen och ringen var alltför smala för att dölja en människa. ”Mycket skickligt!” utbrast jag.

”Tack, men detta är inte simpel fingerfärdighet. Ringens högra sida föregår den vänstra med flera sekunder. Att passera genom ringen är att korsa den tidsrymden på ett ögonblick.”

”Jag förstår inte”, sade jag.

”Låt mig förevisa det igen.” Åter

stack han in armen genom ringen och armen försvann. Han log och drog armen fram och tillbaka som i en dragkamp. Sedan drog han åt sig armen igen och visade mig sin öppna hand. I handflatan låg en ring som jag kände igen.

”Det där är min ring!” Jag kände efter och såg att min ring fortfarande satt på mitt finger. ”Du har trollat fram en kopia.”

”Nej, detta är verkligen din ring. Vänta litet.”

Åter sträcktes en arm ut från vänstra sidan. Angelägen om att upptäcka hur tricket gick till rusade jag fram för att ta tag i handen. Den var inte någon löshand, utan varm och levande som min egen. Jag drog i den och den drog tillbaka. Flink som en ficktjuv befriade så handen mig från ringen på mitt finger, varpå armen drog sig in i ringen igen och försvann fullständigt.

”Min ring är borta!” utbrast jag.

”Nej, min herre”, sade han. ”Din ring är här.” Och han gav mig ringen han höll i. ”Förlåt mig min lek.”

Jag placerade den på fingret igen. ”Du hade ringen innan den togs ifrån mig.”

Just då sträcktes en arm ut, denna gång från ringens högra sida. ”Vad är detta?” utbrast jag. Åter igenkände jag den på ärmen som hans innan den drogs tillbaka, men jag hade inte sett honom föra in den.

”Minns”, sade han, ”att den högra sidan föregår den vänstra.” Med det tog han några steg över till ringens vänstra sida och stack in armen från den sidan, och åter försvann armen.

Ers Majestät har säkerligen redan begripit det, men det var först då jag förstod: Allt vad som skedde på ringens högra sida fullbordades några sekunder senare av en händelse på vänstra sidan. ”Är detta svartkonst?” frågade jag.

”Nej, min herre, jag har aldrig träffat på en djinn och om jag gjorde det, skulle jag inte lita på att den skulle lyda mig. Detta är ett slags alkemi.”

Han lade fram en förklaring och berättade om sin jakt på små, små hål i verklighetens hinna, liksom de hål som maskar gräver i trä och hur han när han fann ett, lyckades utvidga och förlänga det på samma sätt som när en glasblåsare förvandlar en klick het glasmassa till ett långhalsat rör, och hur han då lät tiden flöda likt vat-

ten vid den ena änden samtidigt som den tjocknade likt sirap vid den andra mynningen. Jag erkänner att jag inte riktigt förstod vad han sade och inte kan intyga sanningen i hans ord. Allt jag kunde ge till svar var: ”Du har skapat något i sanning förunderligt.”

”Tack”, sade han, ”men detta är endast en upptakt till vad jag avsåg att förevisa.” Han bad mig att följa honom till ett annat rum, längre in. I mitten av rummet befann sig en cirkelformad dörröppning vars massiva ram var tillverkad i samma högblanka svarta metall.

”Vad jag nyss visade dig var Sekundporten”, sade han. ”Detta är Årsporten. Dörröppningens två sidor skils åt av tjugo år.”

Jag måste tillstå att jag inte omedelbart förstod vad han menade. Jag föreställde mig hur han stack in armen från höger sida och väntade i tjugo år innan den visade sig på vänstra sidan, och det syntes mig vara ett mycket dunkelt trolleritrick. Jag sade det till honom och han skrattade. ”Det vore ett sätt att använda den på”, sade han, ”men tänk efter vad som skulle ske om du klev genom den själv.” Han vinkade åt mig att ställa mig bredvid honom på dörröppningens högra sida och pekade in i den. ”Se.”

Jag tittade och såg att mattorna och kuddarna på andra sidan rummet verkade vara andra än dem jag hade sett när jag kom in i rummet. Jag vred huvudet fram och tillbaka och insåg att när jag tittade genom dörröppningen så såg jag ett annat rum än det jag befann mig i.

”Du ser rummet tjugo år in i tiden”, sade Basjaarat.

Jag blinkade, som om jag skådat en hägring i öknen, men det jag såg framför mig hade inte ändrats. ”Och du säger att jag skulle kunna kliva igenom?” frågade jag.

”Det kan du. Och med det klivet skulle du besöka Bagdad som det kommer att se ut om tjugo år. Du skulle kunna söka upp ditt äldre jag och prata med honom. Efteråt kan du kliva tillbaka in i Årsporten och återvända till nutiden.”

När jag lyssnade till Basjaarats ord vacklade jag. ”Har du gjort detta?” frågade jag. ”Har du passerat genom öppningen?”

”Det har jag, och även många av mina kunder.”

”Nyss sade du att jag är den förste som du visar detta för.”

”Denna dörröppning, ja. Men i många år bodde jag i Kairo och det var där jag först byggde en årsport. Många var de som jag visade den för, och som gjorde bruk av den.”

”Vad lärde de sig när de talade med sina äldre jag?”

”Ingen lär sig detsamma som någon annan. Om du så önskar, kan jag förtälja dig om en av dem”. Basjaarat berättade därefter en sådan historia för mig och om det behagar Ers Majestät, skall jag återge den här.

Den lyckosamme repslagarens historia

Det var en gång en ung man vid namn Hassan som till yrket var repslagare. Han steg igenom Årsporten för att få se Kairo tjugo år senare och när han kom fram förundrades han över hur staden hade vuxit. Han kände det som om han hade stigit in i en broderad scen på en gobeläng, och trots att staden var Kairo – varken mer eller mindre – betraktade han de mest alldagliga vyer som om de vore underverk.

Han strosade runt Zuwayla-porten där svärdsdansare och ormtjusare uppträdde, när en astrolog ropade till sig honom. ”Unge man! Vill du lära känna framtiden?”

Hassan skrattade. ”Jag känner redan till den”, sade han.

”Men nog vill du väl veta om du kommer att bli rik eller inte?”

”Jag är repslagare. Jag vet att jag inte kommer att bli rik.”

”Hur kan du vara så säker? Tänk på den berömde köpmannen Hassan al-Hubbail, som började sin bana som repslagare.”

Nyfiken frågade Hassan runt på marknaden för att finna andra som kände till denne välbärgade köpman och fann att namnet var välkänt. Det sades att han bodde i den burgna stadsdelen Habbaniyya, så Hassan promenerade dit och bad folk att peka ut hans hus, som visade sig vara det största på gatan.

Han knackade på dörren och en tjänare kom och förde honom till en rymlig och välmöblerad hall med en fontän i mitten. Hassan väntade medan tjänaren gick för att hämta sin husbonde, men då han såg det polerade

elfenbenet och marmorn omkring sig, kände han att han inte hörde hemma i denna omgivning och hade rest sig för att gå när hans äldre jag uppenbarade sig.

”Äntligen är du här!” sade mannen. ”Jag har väntat dig!”

”Har du?” sade Hassan förbluffad.

”Naturligtvis, ty jag besökte mitt äldre jag just såsom du besöker mig. Det var så länge sedan att jag hade glömt bort den exakta dagen. Kom och dela min måltid.”

De två gick till en matsal där tjänare bar in kyckling späckad med pistaschnötter, flottyrkokta bakverk i honung och ugnstekt lamm med kryddade granatäpplen. Den äldre Hassan var förtegen om sitt liv: Han nämnde olika affärsintressen men sade inget om hur han hade kommit att bli köpman, han nämnde en hustru men sade att det inte var dags än för den yngre mannen att träffa henne. Istället bad han den unge Hassan att påminna honom om barndomens pojkestreck och han skrattade åt berättelser som hade förbleknat i hans eget minne.

Till sist frågade den yngre Hassan den äldre: ”Hur fick du lyckan att le så mot dig?”

”Allt jag tänker tala om för dig nu är detta: När du går längs Svarta hundarnas gata för att köpa hampa på marknaden skall du inte gå längs gatans södra sida som du brukar, utan längs den norra sidan.”

”På så sätt kommer jag att komma upp mig i livet?”

”Gör bara som jag säger. Återvänd hem nu, du har rep att slå. Du kommer att veta när det är dags för dig att besöka mig igen.”

Den yngre Hassan återvände till sin egen tid och gjorde som han blivit tillsagd: höll sig på norra sidan av gatan trots att den inte låg i skugga. Några dagar senare blev han vittne till hur en rasande häst skenade längs gatans sydsida mittemot honom. Den sparkade flera människor och skadade en annan genom att slå omkull ett tungt oljekrus över honom, och trampade till och med ned en människa. När uppståndelsen hade lagt sig bad Hassan Allah att läka de skadade och ge de döda frid, och tackade Allah för att han hade spart hans liv.

Nästa dag gick Hassan genom Årsporten och sökte upp sitt äldre

jag. ”Blev du skadad av hästen när du gick längs gatan?” frågade han.

”Nej, ty jag lät mig varnas av mitt äldre jag. Glöm inte att du och jag är ett, allt som händer dig händer en gång mig.”

Sålunda instruerade den äldre Hassan den yngre, och den yngre lydde. Han lät bli att köpa ägg från sin vanlige specerihandlare och undgick sålunda att smittas av den sjukdom som drabbade kunder som köpte från en korg med skämda ägg. Han köpte extra mycket hampa och kunde sålunda arbeta vidare när andra drabbades av hampbrist på grund av en försenad karavan. Hans äldre jags anvisningar räddade Hassan undan många bekymmer men han undrade varför hans äldre jag inte berättade mer. Vem skulle han gifta sig med? Hur skulle han bli rik?

Men en dag när Hassan hade sålt alla sina rep på marknaden och bar på en ovanligt full börs, törnade han emot en pojke på gatan. Han trevade efter börsen och upptäckte att den saknades. Med ett skrik vände han sig om för att leta rätt på ficktjuven i trängseln. När han hörde Hassans skrik började pojken omedelbart att springa genom folkmassan. Hassan såg att pojken tunika var sönderriven vid armbågen men förlorade honom snart ur sikte.

För ett ögonblick var Hassan bestört över att detta hade kunnat inträffa utan att hans äldre jag hade varnat honom. Men hans bestörtning förbyttes snart i vrede och han satte efter. Han sprang genom folkmassan och tittade på pojktunikornas armbågar, tills han av en slump fann ficktjuven gömd under en fruktkärra. Hassan tog tag i honom och började ropa till alla att han hade fångat en tjuv och bad dem att hämta en stadsvakt. Pojken, som var rädd för att bli arresterad, släppte Hassans börs och började gråta. Hassan betraktade pojken en lång stund tills hans vrede falnade, och lät honom sedan löpa.

När han nästa gång träffade sitt äldre jag frågade Hassan: ”Varför varnade du inte mig för ficktjuven?”

”Fann du inte nöje i det som skedde?” frågade hans äldre jag.

Hassan skulle till att förneka det när han hejdade sig. ”Jag uppskattade det faktiskt”, erkände han. När han förföljde pojken hade han inte

haft någon aning om han skulle lyckas eller misslyckas; han hade känt blodet svalla på ett sätt som det inte hade gjort på många veckor. Och åsynen av pojkens tårar hade påmint honom om Profetens ord om värdet av nåd och Hassan hade känt sig dygdig när han valde att låta pojken löpa.

”Skulle du då ha föredragit att jag hade förnekat dig det?”

På samma sätt som vi med stigan-de ålder förstår syftet med sedvänjor som föreföll oss meningslösa i vår ungdom, insåg Hassan att det fanns ett värde i att undanhålla information likaväl som i att röja den. ”Nej”, sade han, ”det var bra att du inte varnade mig.”

Den äldre Hassan såg att han hade förstått. ”Nu skall jag berätta något mycket viktigt för dig. Hyr en häst. Jag kommer att beskriva vägen till en plats bland kullarna väster om staden. Där kommer du i en skogsdunge att finna ett träd som har träffats av blixten. Leta vid trädets fot efter den tyngsta sten du orkar lyfta och gräv under den.”

”Vad skall jag leta efter?”

”Det kommer du att veta när du finner det.”

Nästa dag red Hassan bort till kullarna och letade tills han fann trädet. Marken runt det var täckt av sten, så Hassan vände på en och grävde under den, och sedan en annan och sedan ytterligare en. Till sist stötte spaden på något annat än sten och jord. Han skyfflade undan jorden och frilade en bronskista fylld med gulddinarer och diverse smycken. Hassan hade aldrig skådat dess like. Han lyfte upp kistan på hästen och red tillbaka till Kairo.

Nästa gång han talade med sitt äldre jag frågade han: ”Hur visste du var skatten fanns?”

”Jag fick veta det av mig själv”, sade den äldre Hassan, ”precis som du. Hur vi fick reda på var den var belägen har jag ingen förklaring till annat än att det var Allahs vilja, och någon annan förklaring finns det väl aldrig?”

”Jag svär på att jag skall använda dessa rikedomar som Allah har välsignat mig med i det godas tjänst”, sade den yngre Hassan.

”Och jag förnyar min ed”, sade den äldre. ”Detta är sista gången vi talas vid. Du klarar dig själv nu. Frid vare med dig.”

Sålunda återvände Hassan hem. För guldet kunde han köpa hampa i stora mängder, och anställa arbetare och betala dem goda löner, och sälja rep med vinst till alla som behövde det. Han gifte sig med en vacker och klok kvinna, på vars inrådan han började handla med andra varor till dess att han var en förmögen och aktad köpman. Oupphörligen skänkte han givmilt åt de fattiga och levde rätttrådig. På detta vis levde Hassan det lyckligaste av liv till dess att döden hann ikapp honom, den som löser alla band och förstör all glädje.

”Det var en märklig historia”, sade jag. ”För någon som tvistar med sig själv om huruvida han borde använda sig av porten, funnes det knappt någon bättre sporre.”

”Du gör klokt i att tveka”, sade Basjaarat. ”Allah belönar dem han önskar belöna och tuktar dem han önskar tukta. Porten förändrar inte hans syn på dig.”

Jag trodde att jag förstod och nickade. ”Så även om man lyckas undkomma de missöden som ens äldre jag fick utstå, så finns det inget som säger att man inte kommer att drabbas av andra motgångar.”

”Nej. Förlåt en gammal mans otydlighet. Att använda porten är inte som ett lotteri, där man drar en ny lott varje gång. Att använda porten är snarare som att passera genom en hemlig gång i ett palats, en gång som för en snabbare till ett rum än om man gick längs korridoren. Rummet förblir detsamma, oavsett vilken väg man tar dit.”

Detta förvånade mig. ”Är alltså framtiden orubblig? Lika oföränderlig som det förflutna?”

”Det sägs att ånger och botgöring utplånar det förflutna.”

”Det har jag också hört, men jag har inte funnit det stämna.”

”Det var tråkigt att höra”, sade Basjaarat. ”Allt jag kan säga är att framtiden inte är annorlunda.”

Jag funderade på detta ett ögonblick. ”Så om man fick veta att man kommer att vara död om tjugo år finns det inget man kan göra för att undkomma sin död?” Han nickade. Detta tycktes mig mycket nedslående men jag undrade om det inte också kunde innebära en garanti. Jag sade: ”Antag att man får veta att man kom-

mer att befinna sig i livet om tjugo år. Då kan ingenting ha ihjäl en de kommande tjugo åren. Man skulle kunna dra ut i krig, trygg i förvisningen om att man kommer att överleva.”

”Det är möjligt”, sade han. ”Det kan också tänkas att den man som skulle söka en sådan garanti inte skulle finna sitt tjugo år äldre jag i livet när han först använde porten.”

”Jaså”, sade jag. ”Är det så att endast de förståndiga träffar på sina äldre jag?”

”Låt mig berätta historien om en annan man som använde porten, så kan du själv avgöra om han var förståndig eller inte.” Basjaarat berättade därefter historien för mig och om det behagar Ers Majestät, skall jag återge den här.

Historien om vävaren som stal från sig själv

Det var en gång en ung vävare vid namn Ajib som hankade sig fram på att väva mattor men som tränade efter att få äta från de rikas bord. Efter att ha hört berättelsen om Hassan gick Ajib genast genom Årsporten för att söka upp sitt äldre jag, som han var övertygad om skulle vara lika rik och generös som den äldre Hassan.

När han steg ut i Kairo tjugo år senare tog han sig till den burgna stadsdelen Habbaniyya och frågade folk efter vägen till Ajib ibn Tahers bostad. Om han skulle träffa på någon som kände mannen och anmärkte på hur lika de var, hade han förberett sig på att säga att han var Ajibs son, nyanländ från Damaskus. Men han fick aldrig chansen att berätta den historien, ty ingen kände igen namnet.

Till slut beslöt han sig för att återvända till sina gamla kvarter för att se om någon där visste vart han hade flyttat. När han nådde fram till sin gamla gata hejdade han en gosse och frågade om denna visste var han kunde finna en man vid namn Ajib. Pojken berättade hur han skulle hitta till Ajibs gamla hus.

”Ja, där brukade han bo”, sade Ajib. ”Var bor han nu?”

”Har han hunnit flytta sedan i går så vet inte jag vart”, svarade pojken.

Ajib var skeptisk. Kunde verkligen hans äldre jag bo kvar i samma bostad tjugo år senare? Det skulle innebära att han aldrig blivit rik och hans

äldre jag skulle inte ha några råd att komma med, eller åtminstone inga som Ajib kunde dra nytta av. Hur kunde det komma sig att hans öde skilde sig så åt från den lyckosamme rep-slagarens? I förhoppningen att gossen hade misstagit sig ställde sig Ajib på vakt utanför huset.

Till slut fick han se en man lämna huset och modstulen kände han igen sitt äldre jag. I släptåg hade den äldre Ajib en kvinna som han antog var hans fru, men henne lade han knappt märke till, ty allt han såg var hur han själv hade misslyckats med att komma upp sig i världen. Han bligade nedslagen på det äldre parets enkla kläde-dräkter tills de två försvann ur sikte.

Driven av samma nyfikenhet som får män att titta på de avrättades huvuden gick Ajib fram till husets dörr. Hans egen nyckel passade fortfarande, så han steg på. Inredningen hade bytts ut, men var alldaglig och sliten och Ajib förödmjukades av åsynen av den. Hade han inte ens råd med bättre kuddar efter tjugo år?

På stundens ingivelse gick han bort till trækistan som han brukade förvara sina besparingar i och låste upp den. Han lyfte locket och fann att kistan var fylld med gulddinarer.

Ajib häpnade. Hans äldre jag hade en kista med guld och ändå bar han så alldagliga kläder och bodde kvar i samma lilla hus i tjugo år. Vilken snål glädjelös man hans äldre jag måste vara, tänkte Ajib, som var förmögen men inte njöt av det. Ajib hade länge vetat att man inte kunde ta med sig sina ägodelar ned i graven. Skulle han komma att glömma det med åren?

Ajib beslöt sig för att sådana rikedomar borde tillhöra någon som förstod att uppskatta dem, och att denne var han själv. Att lägga beslag på sitt äldre jags ägodelar kunde inte räknas som stöld, resonerade han, eftersom det var han själv som gjorde det. Han lyfte upp kistan på axeln och lyckades med stor möda frakta tillbaka den genom Årsporten till sitt eget Kairo.

Han anförtrodde en bankir en del av sina nyfunna rikedomar men bar alltid runt på en guldstinn börs. Han klädde sig i kläder från Damaskus och tofflor från Cordoba och bar en juvelprydd turban från Khorasan. Han hyrde ett hus i de förmögna kvarteren, möblerade det med de vackraste mattor och dyschor samt anställde en

kock att laga överdådiga måltider åt honom.

Därefter sökte han upp brodern till en kvinna som han länge hade åtrått på håll, en kvinna vid namn Taahira. Hennes broder var apotekare och Taahira hjälpte till i hans butik. Ajib hade ibland brukat inhandla läkemedel för att få en möjlighet att tala med henne. En gång hade han sett hennes slöja åka på sned och hennes ögon var mörka och vackra som gasellens. Taahiras broder skulle inte ha låtit henne gifta sig med en vävare, men nu kunde Ajib framställa sig som ett fördelaktigt parti.

Taahiras broder godkände äktenskapsplanerna och Taahira själv gav sitt samtycke, ty hon hade i sin tur åtrått Ajib. Ajib snålade inte när det gällde bröllopet. Han hyrde en av de nöjesprämar som färdades i kanalen söder om staden och ställde till med en fest med musiker och dansare, och under festen överräckte han ett storslaget pärlhalsband till henne. Det skvallrades om festen i hela kvarteret.

Ajib njöt i fulla drag av den lycka som pengarna skänkte honom och Taahira och en vecka eller två var deras liv det underbaraste man kunde föreställa sig. Men en dag när Ajib kom hem fann han dörren uppbruten och huset tömt på allt guld och silver. Den vettskrämde kocken kom fram ur sitt gömställe och berättade för honom att rövare hade fört bort Taahira.

Ajib bad till Allah tills han utmatad av oro somnade. Näste morgon vaknade han av en knackning på dörren. Där stod en främling. "Jag har ett meddelande åt dig", sade mannen.

"Hur lyder det?" frågade Ajib.

"Din fru befinner sig i säkerhet."

Ajib kände hur rädsla och vrede fyllde hans inre likt svart galla. "Vilken lösesumma kräver ni?" frågade han.

"Tiotusen dinarer."

"Det är mer än jag äger!" utropade Ajib.

"Försök inte pruta", sade rövaren.

"Jag har sett dig spendera pengar som andra gjuder vatten."

Ajib föll på knä. "Jag har slösat. Jag svär vid Profetens namn att jag inte har så mycket pengar", sade han.

Rövaren betraktade honom ingående. "Samla ihop alla pengar du har", sade han, "och möt mig här med dem i morgon vid samma tidpunkt. Om jag tror att du undanhåller

något kommer din hustru att dö. Om jag tror att du talar sanning kommer mina män att återföra henne till dig."

Ajib kunde inte se att han hade något annat val. "Låt gå", sade han och rövaren gav sig av.

Nästa dag gick han till bankiren och fick alla pengar som återstod. Han gav dem till rövaren som gjorde en bedömning av desperationen i Ajibs blick och var nöjd. Rövaren gjorde som han hade lovat och samma kväll återfick han Taahira.

Efter att de hade omfamnat varandra sade Taahira: "Jag trodde inte att du skulle betala så mycket för mig."

"Jag skulle inte kunna njuta av pengarna utan dig", sade Ajib och till sin förvåning insåg han att det var sant. "Men nu beklagar jag att jag inte kan köpa det du förtjänar åt dig."

"Du behöver aldrig köpa något åt mig igen", sade hon.

Ajib blickade ned i golvet. "Det känns som om jag straffats för mina försyndelser."

"Vilka försyndelser?" frågade Taahira, men Ajib svarade inte. "Jag har aldrig frågat detta tidigare", sade hon. "Men jag vet att du inte ärvde alla pengar som du kom i besittning av. Säg mig: Stal du dem?"

"Nej", sade Ajib, ovillig att erkänna sanningen för henne eller sig själv. "Jag fick dem."

"Ett lån, alltså?"

"Nej, de behöver inte betalas tillbaka."

"Och du vill inte betala tillbaka dem?" Taahira var chockerad. "Så du är tillfreds med att denne andre man betalade för vårt bröllop? Att han betalade min lösen?" Hon verkade vara på väg att brista ut i gråt. "Är jag din hustru eller denne andre mans?"

"Du är min hustru", sade han.

"Hur kan jag vara det, när mitt eget liv är pantsatt hos någon annan?"

"Du skall inte behöva tvivla på min kärlek", sade Ajib. "Jag lovar och svär att jag skall betala tillbaka pengarna, varenda dirham."

Alltså flyttade Ajib och Taahira tillbaka till Ajibs gamla hus och började spara pengar. De började båda att arbeta för Taahiras bror apotekaren och när han med tiden blev parfymhandlare med rika kunder, tog Ajib och Taahira över försäljningen av läkemedel åt de sjuka. Det var lönsamt, men

de gjorde av med så lite som möjligt; levde enkelt och reparerade det som gick sönder istället för att köpa nytt. Under flera år log Ajib varje gång han lade ett mynt i kistan och sade till Taahira att det var en påminnelse om hur mycket han älskade henne. Han brukade säga att även när kistan blev full skulle det vara rena rama fyndpriset.

Men det är inte lätt att fylla en kista ett par mynt i taget, så vad som började som förståndighet ersattes av snålhet. Vad som värre var, var att Ajibs och Taahiras känslor för varandra avtog med tiden och de fylldes av motvilja inför varandra för de pengar som de inte kunde göra av med.

På detta sätt gick åren och Ajib åldrades medan han väntade på att bli av med guldets en gång till.

”Vilken märklig och sorglig berättelse”, sade jag.

”I sanning”, sade Basjaarat. ”Skulle du säga att Ajib betedde sig förståndigt?”

Jag tvekade innan jag svarade. ”Det är inte min sak att döma honom”, sade jag. ”Han måste leva med konsekvenserna av sina handlingar, liksom jag måste leva med konsekvenserna av mina.” Jag var tyst ett ögonblick och sade sedan: ”Jag beundrar Ajibs öppenhet, att han berättade allt för dig.”

”Men Ajib berättade inte detta som ung man”, sade Basjaarat. ”Efter att han klev ut ur porten med kistan på axeln såg jag honom inte igen för rån tjugo år senare. Ajib var mycket äldre den andra gången han besökte mig. Han hade kommit hem och funnit att hans kista var försvunnen, och vetskapen om att han hade betalt sin skuld fick honom att känna att han kunde berätta allt som skett för mig.”

”Verkligen? Besökte den äldre Hassan från din första berättelse dig med?”

”Nej, Hassans historia fick jag höra av hans yngre jag. Den äldre Hassan återvände aldrig till min butik men i hans ställe fick jag en besökare som kunde berätta något om Hassan som Hassan själv aldrig hade kunnat förtälja mig.” Basjaarat berättade där efter besökarens historia för mig och om det behagar Ers Majestät, skall jag återge den här.

Historien om hustrun och hennes älskare

Raniyya hade varit gift med Hassan i många år och de levde det lyckligaste av liv. En dag såg hon hur hennes make delade sin måltid med en ung man som hon igenkände som en avbild av Hassan själv som han sett ut när de gifte sig. Så förbluffad var hon att hon endast med största möda kunde avhålla sig från att lägga sig i deras samtal. Efter att den unge mannen hade gått krävde hon att Hassan skulle tala om vem han var och Hassan berättade en otrolig historia för henne.

”Har du berättat om mig för honom?” frågade hon. ”Visste du vad som låg framför dig när vi först träffades?”

”Jag visste att jag skulle gifta mig med dig från den första stund jag såg dig”, sade Hassan med ett leende, ”men inte för att någon hade talat om det för mig. Inte skulle du väl vilja spolia det ögonblicket för honom, hustru?”

Så Raniyya talade inte med sin makes yngre jag utan tjuvlyssnade bara på deras samtal och kastade förstulna blickar på honom. Hennes hjärta slog snabbare vid åsynen av hans ungdomliga anlete – ibland beundras vi av våra minnens sötma, men när hon såg på de två männen där de satt mitt emot varandra kunde hon se den yngres fulländade skönhet utan överdrifter. Om nätterna låg hon vakent och tänkte på den.

Några dagar efter att Hassan hade tagit färd av sitt yngre jag lämnade han Kairo för att resa till Damaskus i affärer. I hans frånvaro hittade Raniyya butiken som Hassan hade beskrivit för henne och färdades genom Årsporten till sin ungdoms Kairo.

Hon mindes var han hade bott på den tiden och kunde på så vis lätt finna och följa efter den unge Hassan. När hon betraktade honom kände hon en åtrå som överträffade allt hon hade känt för den äldre Hassan på flera år, så livliga var hennes minnen av deras ungdoms älskog. Hon hade alltid varit en lojal och trogen hustru men här gavs ett tillfälle som aldrig skulle återkomma. Fast besluten att ge efter för sin åtrå hyrde Raniyya ett hus och köpte de följande dagarna möbler till det.

När huset var iordningställt följde hon diskret efter Hassan medan hon försökte samla mod för att närma sig honom. På juvelhandlarnas marknad iakttog hon honom medan han besökte en juvelerare för vilken han visade ett halsband besatt med tio ädelstenar och frågade honom hur mycket han var villig att betala för det. Raniyya kände igen det som det halsband Hassan hade gett henne i morgongåva – hon visste inte att han en gång hade försökt sälja det. Hon stod en bit bort och låtsades titta på några ringar medan hon lyssnade.

”Kom tillbaka med det i morgon så betalar jag dig tusen dinarer”, sade juveleraren. Den unge Hassan accepterade budet och gick därifrån.

Medan hon såg honom gå hörde Raniyya två män bredvid henne samtala:

”Såg du det där halsbandet? Det är ett av våra.”

”Är du säker?” frågade den andre.

”Helt säker. Det där är djäveln som grävde upp vår kista.”

”Kom så berättar vi detta för vår anförare. När den där typen har sålt sitt halsband tar vi hans pengar och mer därtill.”

De två männen avlägsnade sig utan att lägga märke till Raniyya, som stod med bultande hjärta men orörlig kropp, likt en hjort efter att en tiger har passerat. Hon insåg att skatten som Hassan hade grävt upp måste ha tillhört ett rövarband och att dessa män var två av medlemmarna. De höll nu uppsikt över Kairos juvelhandlare för att hitta den som hade stulit deras byte.

Raniyya visste att eftersom hon ägde halsbandet kunde inte den unge Hassan ha sålt det. Hon visste också att tjuvarna inte kunde ha dödat Hassan. Men det kunde inte vara Allahs önskan att hon intet skulle göra. Allah måste ha fört hit henne för att kunna använda henne som sitt redskap.

Raniyya återvände till sin egen tid genom Årsporten och hittade halsbandet i sitt smyckeskrin. Sedan använde hon sig av Årsporten igen, men istället för att gå in i den från vänster gick hon in i den högerifrån så att hon besökte Kairo tjugo år senare. Där sökte hon upp sitt äldre jag, nu en äldre kvinna. Den äldre Raniyya hälsade henne med värme och hämtade halsbandet från sitt eget smyckeskrin.

De två kvinnorna gick sedan igenom hur de skulle hjälpa den yngre Hassan.

Nästa dag återkom de två rövorna med en tredje man som Raniyya antog var deras anförare. De tittade alla på när Hassan visade upp halsbandet för juveleraren.

Medan juveleraren undersökte det gick Raniyya fram och sade: "Vilket sammanträffande! Juvelhandlare, jag önskar sälja just ett sådant halsband." Hon tog fram sitt halsband ur en bors som hon bar på sig.

"Anmärkningsvärt", sade juveleraren. "Jag har aldrig sett två halsband som är så lika."

Då gick den åldriga Raniyya fram. "Vad är det jag skådar? Nog måste mina ögon bedra mig!" Och med de orden lade hon fram ett tredje identiskt halsband. "Säljaren som sålde det till mig lovade att det var unikt. Det här bevisar att han var en lögnare."

"Du borde kanske lämna tillbaka det", sade Raniyya.

"Det beror på", sade den åldriga Raniyya.

"Hur mycket betalar han dig för det?" frågade hon Hassan.

"Tusen dinarer", sade Hassan förvirrad.

"Verkligen? Juvelhandlare, vill du köpa det här också?"

"Jag måste ta mitt erbjudande under övervägande", sade juveleraren.

Medan Hassan och den åldriga Raniyya köpslog med juveleraren, tog Raniyya några steg tillbaka, just tillräckligt för att höra hur anföraren skällde på de andra rövorna. "Dårar", sade han. "Det är ett mycket vanligt halsband. Om ni fick bestämma skulle vi döda hälften av alla juvelhandlare i Kairo och få stadsvakten efter oss." Han gav dem varsin örfil och ledde iväg dem.

Raniyya fäste åter sin uppmärksamhet på juveleraren som hade återtagit erbjudandet om att köpa Hassans halsband. Den äldre Raniyya sade: "Nå, i så fall skall jag försöka återlämna det till mannen som sålde det till mig." När den äldre kvinnan gick visste Raniyya att hon log under slöjan.

Raniyya vände sig mot Hassan. "Det verkar som om ingen av oss kommer sälja något halsband i dag."

"En annan dag, kanske", sade Hassan.

"Jag tänker gå tillbaka till mitt hus med mitt halsband och låsa in det", sade Raniyya. "Följer du med mig?"

Hassan sade ja och följde med Raniyya till huset hon hade hyrt. Hon bjöd då in honom och bjöd honom på vin och efter att de båda hade druckit en del förde hon honom till sovrummet. Hon täckte för fönstren med tunga förhängen och släckte alla lampor så att rummet var svart som natten. Först då lät hon slöjan falla och förde honom till sängs.

Raniyya hade knappt kunnat bära sig inför detta ögonblick, så döm om hennes förvåning när Hassan visade sig vara klumpig och osäker. Hon mindes deras bröllopsnatt mycket klart: han hade varit säker och hans fingrar hade fått henne att kippa efter andan. Hon visste att Hassans första möte med den unga Raniyya inte var långt borta och för ett ögonblick kunde hon inte begripa hur den här fumlige gossen skulle bli så förändrad så snabbt. Och då kom hon på hur det naturligtvis förhöll sig.

Så under många dagar framöver träffade Raniyya Hassan varje eftermiddag i hennes hyrda hus för att instruera honom i kärlekens konst, och därigenom demonstrerade hon det som ofta sägs, nämligen att kvinnan är Allahs mest fantastiska skapelse. "Den njutning du ger mig återfår du i den njutning du tar emot", sade hon och log invärtes åt hur sanna hennes ord var. Inom kort hade han blivit så skicklig som hon mindes honom och hon gladdes mer åt det än hon hade gjort som ung.

Alltför snart var den dag kommen då Raniyya sade till den unge Hassan att det var dags för henne att ge sig av. Han visste bättre än att försöka få henne att berätta varför, men frågade om de någonsin skulle träffas igen. Nej, sade hon ömt. Därefter sålde hon möblerna till husets ägare och återvände genom Årsporten till sitt eget Kairo.

När den äldre Hassan återvände från sin resa till Damaskus väntade Raniyya på honom i hemmet. Hon hälsade honom med värme men behöll sina hemligheter för sig själv.

Jag var försjunken i tankar när Basjaarat avslutade denna berättelse, tills han sade: "Jag märker att denna historia har väckt ditt intresse på ett

sätt som de andra inte gjorde."

"Du tar inte fel", medgav jag. "Jag inser nu att man kan råka ut för oväntade ting när man besöker det förflutna, trots att det är oföränderligt."

"I sanning. Förstår du nu varför jag säger att framtiden och det förångna är ett och detsamma? Vi kan inte ändra någondera, men vi kan lära känna bägge bättre."

"Jag förstår – du har öppnat ögonen på mig och nu vill jag använda Årsporten. Vilket pris begär du?"

Han viftade bort detta. "Jag säljer inte resor genom porten", sade han. "Allah leder den han önskar till min butik och jag är tillfreds med att vara ett redskap för hans vilja."

Hade det sagts av någon annan hade jag tagit det för en förhandlingsfint, men efter allt vad Basjaarat hade berättat för mig visste jag att han menade vad han sade. "Din givmildhet är lika gränslös som din lärdom", sade jag och bugade. "Om det någonsin finns något som en tyghandlare kan göra för dig, så besök mig."

"Tack. Låt oss nu tala om din resa. Det är några saker vi måste reda ut innan du besöker Bagdad om tjugo år."

"Jag önskar inte besöka framtiden", sade jag till honom. "Jag skulle vilja passera i den andra riktningen för att besöka min ungdom."

"Ah, jag ber så mycket om ursäkt. Denna port kan inte föra dig dit. Du förstår, jag byggde denna port för endast en vecka sedan. För tjugo år sedan fanns det ingen dörröppning här för dig att stiga ut ur."

Jag blev så nedslagen att jag måste ha låtit som ett förtvivlat barn. Jag sade: "Men vart leder portens andra sida?" och gick runt den cirkelrunda dörröppningen och betraktade dess andra sida.

Basjaarat gick runt dörröppningen och ställde sig bredvid mig. Anblicken genom porten tycktes identisk med vad som syntes bredvid den, men när han sträckte fram handen hejdades den som om den stött på en osynlig vägg. Jag tittade efter närmare och noterade en mässingslampa på ett bord. Dess låga fladdrade inte utan var lika stilla och orörlig som om rummet vore fångat i den klaraste bärnsten.

"Vad du skådar här är rummet som det tedde sig förra veckan", sade Basjaarat. "Om ungefär tjugo år

kommer denna vänstra sida av porten att medge tillträde, så att folk kan gå igenom från detta håll och besöka sitt förflutna. Eller så”, sade han och förde mig åter till den sida av dörröppningen som han först hade visat mig, ”kan vi träda igenom från högra hållet redan nu och besöka dem själva. Men jag fruktar att denna port aldrig kommer att låta någon besöka din ungdoms dagar.”

”Men Årsporten som du hade i Kairo då?” frågade jag.

Han nickade. ”Den porten står kvar. Min son tar numera hand om min butik där.”

”Så jag skulle kunna resa till Kairo och använda den porten för att färdas till Kairo för tjugo år sedan. Därifrån skulle jag kunna resa tillbaka till Bagdad.”

”Ja, du skulle kunna företa den resan om du så önskar.”

”Det gör jag”, sade jag. ”Berättar du för mig hur jag hittar din butik i Kairo?”

”Först måste vi tala om några saker”, sade Basjaarat. ”Jag tänker inte fråga om dina avsikter utan är tillfreds med att vänta tills du är redo att avslöja dem för mig. Men jag vill påminna dig om att det som är gjort inte kan göras o gjort.”

”Det vet jag”, sade jag.

”Och om att man inte kan undkomma de plågor som man tilldelats. Det Allah ger en måste man ta emot.”

”Det påminner jag mig om varje dag som går av mitt liv.”

”I så fall är det en ära för mig att hjälpa dig på varje sätt jag förmår”, sade han.

Han tog fram papper, en penna och ett bläckhorn och började skriva. ”Jag skall skriva ett brev åt dig för att underlätta din resa.” Han vek ihop brevet, droppade lite ljusvax på kanten och pressade sin ring mot det. ”Ge detta till min son när du når Kairo så låter han dig träda in i Årsporten där.”

En köpman i min ställning måste vara välbevandrad i tacksamhetsbetygelsens konst, men jag hade aldrig tidigare tackat någon så översvallande som jag tackade Basjaarat, och varje ord kom ur hjärtat. Han beskrev vägen till sin butik i Kairo och jag försäkrade honom att jag skulle berätta allt när jag återvände. Just när jag skulle till att lämna butiken slogs jag av en tanke. ”Eftersom Årsporten du

har här är öppen in i framtiden kan du vara säker på att porten och butiken kommer att finnas i minst tjugo år till.”

”Det stämmer”, sade Basjaarat.

Jag höll på att fråga om han hade mött sitt äldre jag men svalde mina ord igen. Om svaret var nej, var det säkerligen för att hans äldre jag var dött och vad jag frågade skulle vara om han kände dagen för sin död. Vem var jag att ställa en sådan fråga, när denne man gav mig en stor gåva utan att fråga vilken min avsikt var? Jag såg på hans min att han visste vad jag hade tänkt fråga och jag krökte ödmjukt på nacken som ursäkt. Han nickade tillbaka för att visa att han accepterade ursikten och jag återvände hem för att förbereda mig.

Det tog två månader för karavanan att nå Kairo. Beträffande vad som upptog mina tankar under resan, Ers Majestät, så berättar jag nu vad jag inte berättade för Basjaarat. För tjugo år sedan hade jag varit gift med en kvinna vid namn Najya. Hon rörde sig lika graciöst som en videgren och hennes ansikte var skönt som månen, men det var hennes vänliga och milda väsen som fångat mitt hjärta. Jag hade just börjat arbeta som köpman när vi gifte oss och vi var inte förmögna, men kände inte att något fattades oss.

Vi hade bara varit gifta i ett år när jag blev tvungen att resa till Basra för att träffa en fartygskapten. Jag hade blivit erbjuden att handla med slavar men Najya ogillade det. Jag påminde henne om att koranen inte förbjuder att man äger slavar så länge man behandlar dem väl och att till och med Profeten ägde några. Men hon sade att jag hade ingen möjlighet att veta hur mina kunder skulle behandla sina slavar och att det var bättre att sälja varor än människor.

Samma morgon som jag avreste grälade jag och Najya. Jag brukade hårda ord mot henne, ord som jag skäms över att dra mig till minnes och jag ber Ers Majestät om ursäkt för att jag inte upprepar dem här. Jag for i vredesmod och såg henne aldrig mer. Hon skadades svårt när en moskévåg rasade, några dagar efter att jag avreste. Man förde henne till sjukhuset men läkarna kunde inte rädda hennes liv och hon dog strax därefter. Jag fick inte reda på att hon var död

förrän jag återvände en vecka senare, och det kändes som om min egen hand hade dräpt henne.

Kan helvetets alla kval överträffa vad jag gick igenom under dagarna som följde? Det verkade sannolikt att jag skulle få reda på det, så nära döden förde min förtvivlan mig. Och nog måste upplevelsen vara liknande, ty i likhet med helvetets eldar brinner sorgen utan att förbränna – istället gör den hjärtat sårbart för fortsatta kval.

Till slut ändades min sorgetid och jag var tom inuti – en skinnpåse utan innehåll. Jag frigav slavarna jag hade köpt och började handla med tyger. Med åren blev jag förmögen men jag gifte aldrig om mig. Några av de män som jag gjorde affärer med försökte para ihop mig med en syster eller dotter och sade att en kvinnas kärlek får en att glömma sina plågor. Männe har de rätt, men den kan inte få en att glömma de plågor man åsamkat någon annan. Närhelst jag föreställde mig hur jag gifte mig med en annan kvinna mindes jag Najyas sårade blick den sista gången jag såg henne, och mitt hjärta slöts för andra.

Jag talade med en mulla om vad jag hade gjort och det var han som talade om för mig att ånger och botgöring utplånar det förflutna. Jag ångrade mig och gjorde bot bäst jag kunde. I tjugo års tid levde jag som en rättskaffens man, jag bad och fastade och gav allmosor till de mindre lyckligt lottade och reste på pilgrimsfärd till Mecka, men ändå hemsöktes jag av skuldkänslor. Allah är den barmhärtige, så jag visste att felet var mitt.

Om Basjaarat hade frågat mig så hade jag inte kunnat säga vad jag hoppades att uppnå. Det stod klart från hans berättelser att jag inte skulle kunna ändra det jag visste hade skett. Ingen hade hindrat mitt yngre jag från att gräla med Najya sista gången vi talades vid. Men historien om Raniyya som låg dold inuti berättelsen om Hassans liv utan att han visste om det skänkte mig en gnutta hopp – kanske skulle jag kunna spela en liten roll i händelsernas gång medan mitt yngre jag var bortrest i affärer.

Kunde det inte vara så att ett miss-tag hade begåtts och att min Najya hade överlevt? Kanske var det en annan kvinnas kropp som hade svepts och begravts medan jag var bortrest. Kanske kunde jag rädda Najya och

föra henne med mig tillbaka till dagens Bagdad. Jag visste att det var dumdrigt; erfarna män säger: "Fyra ting återvänder aldrig: ordet som sades, pilen som avfyrades, livet som gick och möjligheten som förspildes" och jag förstod sanningen i de orden bättre än de flesta. Och ändå vågade jag hoppas att Allah hade ansett mina tjugo år av ånger tillräckliga och nu skulle ge mig en chans att återfå vad jag förlorat.

Karavanfärden var händselös och efter sextio soluppgångar och trehundra böner nådde jag Kairo. Där var jag tvungen att finna vägen genom stadens gatunät, vilket är en förbryllande labyrint i jämförelse med hur harmoniskt utformad Fredens stad är. Jag tog mig till Bayn al-Qasrayn, huvudgatan genom fatimidernas kvarter i Kairo. Därifrån kunde jag hitta fram till den gata där Basjaarat butik låg.

Jag sade åt butiksinnehavaren att jag hade talat med hans far i Bagdad och gav honom det brev som Basjaarat hade gett till mig. Efter att han hade läst det förde han mig till ett rum åt gården. I mitten av det stod ännu en årsport och han tecknade åt mig att gå in i den från vänster.

När jag stod framför den väldiga metallcirkeln rös jag och förebrådde mig själv för min nervositet. Jag drog djupt efter andan och steg igenom, och fann mig stå i samma rum fast annorlunda möblerat. Hade det inte varit för möblerna skulle jag inte ha märkt att porten skilde sig från vilken dörr som helst. Jag insåg att kölldraget som fått mig att rysa helt enkelt var svalkan från detta rum, ty här var dagen inte lika het som den dag jag hade lämnat bakom mig. Jag kunde känna dess varma fläktar i ryggen, likt en suck från porten.

Butiksägaren följde efter mig och ropade "Far, du har besök."

En man kom in i rummet och vem tror ni att det var om inte Basjaarat, tjugo år yngre än när vi senast sågs. "Välkommen, herre", sade han. "Mitt namn är Basjaarat."

"Känner du inte igen mig?" frågade jag.

"Nej, du måste ha träffat mitt äldre jag. För mig är detta vårt första möte men det är mig en ära att få stå till tjänst."

Ers Majestät, som det anstår denna krönika över mina tillkortakom-

manden måste jag erkänna att så försjunken hade jag varit i mina egna bekymmer under resan från Bagdad att det inte hade slagit mig att Basjaarat förmodligen hade känt igen mig i samma ögonblick som jag steg in i hans butik. Redan när jag stod och beundrade hans vattenur och sångfågel i mässing hade han vetat att jag skulle resa till Kairo och förmodligen vetat huruvida jag hade uppnått mitt mål eller inte.

Den Basjaarat jag talade med visste inget av detta. "Jag är dubbelt tacksam för din vänlighet, herre", sade jag. "Jag är Fuwaad ibn Abbas, nyanländ från Bagdad."

Basjaarats son lämnade oss och Basjaarat och jag diskuterade. Jag frågade efter dagens datum och fick det bekräftat att jag hade gott om tid på mig för att färdas tillbaka till Fredens stad. Jag lovade honom att jag skulle berätta allt när jag återvände. Hans yngre jag var lika älskvärt som hans äldre jag. "Jag ser fram emot att talas vid när du återvänder och att få stå till din tjänst om tjugo år", sade han.

Hans ord fick mig att tänka efter. "Hade du för avsikt att öppna en butik i Bagdad före detta möte?"

"Varför undrar du det?"

"Jag har förundrats över det sammanträffande som ledde till att vi träffades i Bagdad precis i tid för att jag skulle hinna resa hit, använda porten och färdas tillbaka. Men nu undrar jag om det alls är ett sammanträffande. Är min ankomst här i dag anledningen till att du flyttar till Bagdad om tjugo år?"

Basjaarat log. "Sammanträffande och avsikt är två sidor av samma gobeläng, herre. Man kan finna den ena mer tilltalande att betrakta, men man kan inte säga att den ena är sann och den andra falsk."

"Du har, nu liksom förr, gett mig mycket att begrunda", sade jag.

Jag tackade honom och tog farväl. Just som jag lämnade butiken passerade jag en kvinna som steg in med viss brådska. Jag hörde Basjaarat hälsa henne som Raniyya och hejdade mig förvånad.

Där jag stod utanför dörren kunde jag höra kvinnan säga: "Jag har halsbandet. Jag hoppas att mitt äldre jag inte har förlorat det."

"Jag är säker på att du kommer att ha förvarat det på ett säkert ställe i avskilt på ditt besök", sade Basjaarat.

Jag insåg att detta var Raniyya från den historia som Basjaarat hade berättat för mig. Hon var på väg för att hämta sitt äldre jag så att de kunde återvända till hennes ungdom, gäcka några rövare och rädda sin make. För ett ögonblick var jag osäker på om jag var vaken eller drömde, ty jag kände mig som om jag hade stigit in i en saga och tanken på att jag kunde prata med dess huvudpersoner och ta del av vad som utspelades gjorde mig yr. Jag var frestad att ta till orda och se om det fanns en fördold roll för mig i sagan, men så mindes jag att mitt mål var att spela en fördold roll i min egen saga. Så jag gick utan ett ord för att avtala om att följa med en karavan.

Det sägs, Ers Majestät, att ödet skrattar åt människornas planer. Till att börja med verkade det som om lyckan stod mig bi, ty en karavan med Bagdad som mål skulle avgå inom en månad och de hade plats för mig. Under veckorna som följde började jag förbanna min otur, ty karavanens färd ansattes av förseningar. Brunnarna i en stad inte långt ifrån Kairo hade torkat och en expedition var tvungen att skickas tillbaka för att hämta vatten. I en annan by drabbades soldaterna som skyddade karavanen av dysenteri och vi blev tvungna att vänta i veckor på att de skulle tillfriskna. För varje försening ändrade jag min beräkning av när vi skulle komma fram till Bagdad och blev allt oroligare.

Därefter kom sandstormarna, som framstod som en varning från Allah och i sanning fick mig att betvivla visheten i mina handlingar. Vi hade turen att ha slagit läger vid en karavanseraj väster om Kufa när de första sandstormarna slog till, men vår tid där förlängdes från dagar till veckor allteftersom himlen, gång på gång, klarnade bara för att mörkna igen så fort kamelerna hade lastats på. Dagen då Najya skulle råka ut för olyckan närmade sig och jag var desperat.

Jag talade med kamelförarna i tur och ordning och försökte att övertala dem att låta mig hyra deras tjänster och rida i förväg med mig ensam, men lyckades inte övertala någon av dem. Till slut hittade jag en som var villig att sälja en kamel för vad som hade varit ett hutlöst pris under normala omständigheter, men som jag var mer än beredd att betala. Sedan satte jag iväg på egen hand.

Det lär inte överraska någon att jag rörde mig långsamt framåt i stormen, men när vinden mojnade ökade jag omedelbart tempot. Emellertid var jag – utan soldaterna som följde karavanen – ett lätt byte för banditer och mycket riktigt, efter två dagars ritt hejdades jag. De tog mina pengar och kamelen som jag hade köpt, men skonade mitt liv – av medömkan eller för att de inte orkade döda mig vet jag inte. Jag började vandra tillbaka för att ansluta mig till karavanen igen, men nu plågade himlen mig med sin brist på moln och jag led av hettan. När karavanen hittade mig var min tunga uppsvullen och mina läppar var spruckna som soltorkad lera. Efter det hade jag inget val annat än att följa med karavanen i dess vanliga tempo.

Likt en vissnande ros som tappar sina kronblad ett efter ett sjönk mitt hopp för varje dag som gick. När karavanen kom fram till Fredens stad visste jag att det var för sent, men i samma stund som vi red in genom stadens portar frågade jag vakterna om de hade hört något om en moské som hade rasat samman. Den första vakten jag frågade hade inte hört något och för ett ögonblick vågade jag hoppas att jag hade kommit ihåg fel datum för olyckshändelsen och att jag faktiskt hade hunnit i tid.

Då berättade en annan vakt att en moské faktiskt hade rasat samman så sent som dagen före i stadsdelen Karkh. Hans ord träffade mig med kraften hos en skarprättares yxa. Jag hade rest så långt, bara för att få höra mitt livs värsta nyhet en andra gång.

Jag gick till moskén och möttes av tegelhögar där det en gång hade stått en mur. Det var en skräckbild som hade hemsökt mina drömmar i tjugo års tid vid det laget, men nu stannade bilden kvar även efter att jag öppnade ögonen och var skarpare än jag stod ut med. Jag vände mig bort och vandrade iväg utan mål, blind för allt omkring mig, tills jag befann mig framför mitt gamla hus, det jag och Najya hade bott i. Jag stod på gatan framför det, uppfylld av minnen och förtvivlan.

Jag vet inte hur lång tid som hade gått när jag blev medveten om att en ung kvinna hade kommit fram till mig. "Herre", sade hon, "jag letar efter Fuwaad ibn Abbas' hus."

"Du har funnit det", sade jag.

"Är du Fuwaad ibn Abbas, herre?"

"Det är jag och jag ber dig att låta mig vara."

"Herre, jag ber om tillgift. Jag heter Maymuna och jag hjälper läkarna på sjukhuset. Jag skötte om din hustru innan hon dog."

Jag vände mig om och tittade på henne. "Skötte du om Najya?"

"Ja, herre. Jag svor att ge dig ett meddelande från henne."

"Ett meddelande?"

"Hon bad mig tala om för dig att hennes sista tankar rörde dig. Hon bad mig att tala om för dig att även om hennes liv blev kort, så var det lyckligt tack vare de stunder hon tillbragte tillsammans med dig."

Hon såg hur tårarna rann nedför mina kinder och sade: "Förlåt mig om mina ord åsamkar dig smärta, herre."

"Du har inget att be om ursäkt för, mitt barn. Jag önskar att jag vore förmögen att betala dig vad du förtjänar, ty även efter ett helt livs tack skulle jag stå i skuld till dig."

"I sorgen häftar man inte i skuld", sade hon. "Frid vare med dig, herre."

"Frid vare med dig", sade jag.

Hon avlägsnade sig och jag vandrade genom stadens gator i timmar, med förlösandets tårar strömmande. Hela tiden medan jag vandrade tänkte jag på sanningen i Basjaarats ord: framtiden och det förgångna är ett och detsamma och vi kan inte ändra någondera, bara lära känna dem bättre. Min färd till det förflutna hade inte förändrat något, men vad jag hade fått veta hade förändrat allt och jag förstod att det inte hade kunnat vara på något annat sätt. Om våra liv är historier som Allah berättar så är vi såväl åhörare som skådespelare, och det är genom att genomleva dessa historier som vi lär oss av dem.

Natten föll och det var då som stadsvakterna fann mig där jag vandrade längs gatorna i mina dammiga kläder efter aftonringningen och frågade vem jag var. Jag förtalade dem mitt namn och var jag bodde och vakterna förde mig till mina grannar för att se om de kände mig, men de kände inte igen mig så jag fördes till häktet.

Jag berättade min historia för vaktkaptenen och han fann den underhållande, men trodde inte på den och vem hade väl gjort det? Då drog jag mig till minnes några nyheter från

tiden för min sorg för tjugo år sedan och berättade för honom att Ers Majestäts sonson skulle födas som albino. Några dagar senare nåddes kaptenen av nyheten om barnets tillstånd och han förde mig till stadsdelens guvernör. När guvernören fick höra min berättelse förde han mig hit till palatset och när er hovmarskalk fick höra min berättelse förde han i sin tur mig hit till tronsalen så att jag måtte undfå den oerhörda ynnesten att få återberätta den för Ers Majestät.

Nu har min historia hunnit ikapp mitt liv, sammanslingrade som de är, och vilken riktning de tar härnäst bestämmer Ers Majestät. Jag känner till mycket som skall ske här i Bagdad de nästkommande tjugo åren men inget av vad som väntar mig nu. Jag har inga pengar som kan ta mig tillbaka till Kairo och Årsporten där och ändå räknar jag mig som omåttligt lycklig ty jag gavs möjligheten att återuppleva forna misstag och har lärt mig vilka botemedel som Allah medger. Det skulle hedra mig att få berätta allt jag vet om framtiden om Ers Majestät så önskar, men för egen del är min värdefullaste kunskap denna:

Inget utplånar det förflutna. Det finns ånger, det finns botgöring och det finns förlåtelse. Det är allt, men det är tillräckligt. 🐾

Om novellen

The Merchant and the Alchemist's Gate © **Ted Chiang** 2007. Novellen publiceras i Enhörningen enligt avtal med Lennart Sane Agency AB. Ursprungligen utgavs novellen i bokform av Subterranean press. Översättning av Johan Anglemark.

The Merchant and the Alchemist's Gate vann såväl Nebula- som Hugo-priset år 2008.

Vill du kommentera novellen kan du skicka e-post till enhorningen@enhorningen.net.

Följande artikel skrevs 2009 då *Enhörningen* ursprungligen var i väg med att publicera den svenska översättningen av **Ted Chiangs** då färska Hugo- och Nebulavinnare *The Merchant and the Alchemist's Gate*. Trots att både artikeln och novellöversättningen var klara gick det först veckor, sedan månader och slutligen år innan de båda nu äntligen publiceras på *Enhörningens* webb. Ibland känns det som om chefredaktören själv råkat snubbla igenom diverse tidsportar ...

Under tiden som **Johan Jönssons** artikel väntat att bli publicerad har Chiang fått ytterligare några noveller publicerade och ökat antalet Hugo-troféer i sitt ägo till fyra, men själva kontentan av artikeln är lika färsk i dag som då texten skrevs.

– Ben Roimola, *Enhörningens* tidsresande chefredaktör

Några tankar om Ted Chiang

– Johan Jönsson –

Sällan har någon science fiction-författare uppskattats så mycket för så lite text som **Ted Chiang**. Sedan han debuterade med *Tower of Babylon* 1990 har han skrivit blott ett tiotal noveller, varav de åtta första finns samlade i *Stories of Your Life and Others*. Likväl har han lyckats samla på sig fyra Nebula- och tre Hugopriser, den anglosaxiska science fiction-och fantasyvärldens mest prestigefyllda litterära utmärkelser. Ibland kan man fråga sig om det är motiverat. Mest säger det någonting om hur läsvärd han är när han är som bäst: Ted Chiang har med texter som *The Story of Your Life* skapat en del av den bästa science fiction vi har att läsa. Det får du inte ta del av i det här numret av *Enhörningen*. Däremot får du läsa en strålande novell. Om du inte redan har läst den föreslår jag att du gör det innan du tar del av resten av den här texten.

”Tidsmaskinen fungerar som ett magiskt objekt”, påpekar Chiang när jag frågar honom om han betraktar *The Merchant and the Alchemist's Gate* som science fiction eller fantasy: det finns ingenting som antyder att den skulle bli tillgänglig för den allmänna befolkningen på det sätt som sker med verklighetens tekniska uppfinningar. Det är, säger han, en fantasyhistoria om en science fiction-anordning. Men själva tidsmaskinen – ett kontrollerat maskhål – är minst lika vetenskaplig som i mycket annan

science fiction. Chiangs noveller är om inte alltid grundade i aktuell vetenskap så åtminstone i vetenskapligt tänkande: verk som *Tower of Babylon* och *Hell Is the Absence of God* behandlar religion och hur världen skulle vara om det som den judiska myten om Babels torn eller den gammaltestamentliga synen på mirakel och gudomliga ingripanden i vardagen hade varit verklighet.

Den gemensamma nämnaren för Chiangs båda bästa noveller är tid. I det ena fallet (*Story of Your Life*) tidsuppfattning och i det här (*The Merchant and the Alchemist's Gate*) tidsresa genom maskhål. *Story of Your Life*, skriver Chiang i kommentaren till novellen i *Stories of Your Life and Others*, växte fram ur ett intresse för fysikens variationsprinciper och en väninnas kommentar om sitt nyfödda barn. Det kombinerar han skickligt till en gripande berättelse – en av de bästa science fiction-noveller jag någonsin har läst – om en lingvist som skall utforska ett utomjordiskt språk och hur det påverkar henne, men också om hennes förhållande till sin dotter. *The Merchant and the Alchemist's Gate* bygger på **Kip Thornes** forskning, som på åttiotalet visade att det – baserat på vad man då visste om fysikens lagar – inte skulle vara fysiskt omöjligt att göra en tidsresa genom ett maskhål (vilket är en annan sak än att det hade varit praktiskt genomförbart).

Själv har jag förmodligen upptäckt lika mycket av novellernas naturvetenskapliga bakgrund genom att läsa och lyssna på intervjuer med Chiang som genom novellerna. ”Författare gör ofta research som kommer att vara osynlig för de flesta av deras läsare, men hoppas att den kommer att uppskattas av de få som kan ämnet”, säger han, och exemplifierar med *Seventy-Two Letters*, som delvis bygger på en debatt som fördes på 1700-talet, vilket lär ha gått de flesta läsare förbi – men en evolutionsbiolog skrev och ansåg att det var den mest insiktsfulla sf-berättelse han hade läst. Det finns också en didaktisk dimension hos Chiangs noveller: han anstränger sig för att klargöra abstrakta koncept i sina noveller, och säger att det är mer sannolikt att han skulle ha skrivit populärvetenskap än någon annan litteraturtyp, eftersom han huvudsakligen är intresserad av att extrapolera utifrån en spekulativ premiss och själv misstänker att han inte alls skulle ha lyckats om han hade försökt skriva mainstreamskönlitteratur.

Kanske är Ted Chiang ovanligt lämpad för sf-litteraturen. Science fiction som självmedveten genre utvecklades från och med tjugotalet i de huvudsakligen amerikanska sf-tidskrifterna. Och den utvecklade till stor del avskilt från resten av den litterära världen sina egna författare, läsare, redaktörer, kritiker, tidskrifter, förlag – och sin egen litteratursyn, där idéerna

och spekulationerna stod i fokus och spelade en mycket större roll än stil och psykologiska porträtt. Riktigt så ser det inte ut idag: science fiction-litteraturen lever inte längre i ett ghetto och i mycket större utsträckning än för sjuttio år sedan kräver sf-läsarna, tack och lov, en åtminstone habil stilistik och personporträtt tjockare än pappret de är tryckta på. Som författare kommer man inte lika långt med enbart visioner som man en gång gjorde. Likväl lever något av det vidare – vilket förstås inte är särskilt konstigt när många läsare betonar science fictions idélitteraturdimension. Utan förståelse för att genren ibland mäts med en delvis annorlunda måttstock än annan litteratur kan det vara svårt att förstå varför Ted Chiang har fått det genomslag han har fått inom sf-fältet.

Chiang är framför allt, från och med sin debut, en skicklig idéförfattare. Han har förmågan att blanda naturvetenskapliga tankar och förhållningssätt med ett humanistiskt tankegods – vilket inte minst blir tydligt i *The Merchant and the Alchemist's Gate*. Smaken av den omkringliggande miljön, Mellanöstern som aldrig funnits annat än i den romantiserade, idealiserade bilden som fanns i Europa i samband med att *Tusen och en natt* översattes till franska och engelska, pastischen, den fångande berättelsen om en man, hans sorg och hans skuld är dock inte helt vad som alltid har kännetecknat Chiangs författarskap. Som idéförfattare har han alltid varit lysande – och inom science fiction-fältet räcker det för att redan hans debut skulle uppmärksammas. Inledningsvis hade han problem med det som finns runt idéerna: människorna med vilka han utforskar sina teman och språket med vilket han för fram sina berättelser.

På sätt och vis, i mindre skala och mindre extremt, går Chiangs utveckling när det gäller språk och personporträtt att likna vid den som science fiction-genren genomgått. Han är en idéförfattare i lika stor utsträckning som tidigare, men på andra plan mycket skickligare i *The Merchant and the Alchemist's Gate* (2007) än i *Tower of Babylon* (1990). Språket

flyter bättre och det är enklare att tro på människorna som människor och inte bara pjäser för att utforska idén, någonting som ställer till problem för till exempel *Understand* (1991), en novell om två personer med förhöjd intelligens och den av Chiangs publicerade noveller han skrev först. Inte förrän i hans fjärde novell (*Story of Your Life*, 1998) visar han att han kan hantera även de delarna av författarskapet på en nivå som är högre än acceptabel. Det är förstås inte särskilt konstigt: när han debuterade var han inte många år över tjugo. Liksom de

flesta andra unga författare har han utvecklats sedan dess. Han berättar också att han väntade med att skriva *Story of Your Life* i flera år efter att han fått idén, eftersom han inte kände sig tillräckligt skicklig för att skriva den. Det är intressant att han hyllades redan för noveller som *Tower of Babylon* och *Understand*, vilket säger lika mycket om sf-fältets litteratursyn som det säger om Ted Chiangs författarskap. Men det säger också lika mycket om Chiangs författarskap som om sf-fältets litteratursyn. 🐉

Ted Chiangs bibliografi

– Ben Roimola –

Den här bibliografin är sammanställd i maj 2013. Av litteraturprisen har här noterats endast Hugo- och Nebulaprisen. Som källor har använts Wikipedia och Internet Speculative Fiction Database.

Tower of Babylon (ursprungligen publicerad i tidskriften *Omni* i november 1990; klicka här för att läsa tidskriften i The Internet Archive; Nebulapristagare)

Division by Zero (ursprungligen publicerad i antologin *Full Spectrum 3*, 1991)

Understand (ursprungligen publicerad i tidskriften *Asimov's Science Fiction* i augusti 1991; klicka här för att novellen på webbplatsen *Infinity plus*; publicerad på svenska som *Förstå* i tidskriften *Nova science fiction* nr 12, 2007)

Story of Your Life (ursprungligen publicerad i antologin *Starlight 2*, 1998; publicerad på svenska som *Berättelsen om ditt liv* i *Nova science fiction* nr 1/2005; Nebulapristagare)

Catching Crumbs from the Table (ursprungligen publicerad i tidskriften *Nature* i juni 2000, publicerad även under titeln *The Evolution of Human Science*; klicka här för att läsa novellen på *Natures* webbplats)

Seventy-Two Letters (ursprungligen publicerad i antologin *Vanishing Acts*, 2000; klicka här för att läsa novellen i The Internet Archive)

Hell Is the Absence of God (ursprungligen publicerad i antologin *Starlight 3*, 2001; Hugo- och Nebulapristagare)

Liking What You See: A Documentary (ursprungligen publicerad i novellsamlingen *Stories of Your Life and Others*, 2002)

What's Expected Of Us (ursprungligen publicerad i tidskriften *Nature* i juli 2005; klicka här för att läsa novellen på *Natures* webbplats)

The Merchant and the Alchemist's Gate (ursprungligen publicerad i bokform av förlaget Subterranean Press, 2007; publicerad på svenska som *Köpmanen och alkemistens port* i *Enhörningen* i maj 2013; Hugo- och Nebulapristagare)

Exhalation (ursprungligen publicerad i antologin *Eclipse 2*, 2008; klicka här för att läsa novellen på förlagets webbplats; Hugopristagare)

The Lifecycle of Software Objects (ursprungligen publicerad i tidskriften *Subterranean* i juli 2010; klicka här för att läsa novellen på tidskriftens webbplats; Hugopristagare)

Dacey's Patent Automatic Nanny (ursprungligen publicerad i antologin *The Thackery T. Lambshead Cabinet of Curiosities*, 2011)

Stories of Your Life and Others (novellsamling publicerad 2002 av förlaget Tor)